

ΠΑΡΜΕΝΙΔΕΙΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ

Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Ἐλεάτης φιλόσοφος Παρμενίδης *διέκρινε τὸ ὄν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος*, θεωρῶν ὅτι οὐδέποτε τὰ ὄντα θὰ συμπέσουν, οὔτε κὰν θὰ συγκλίνουν, πρὸς τὰ μὴ ὄντα. Ἐκ παραλλήλου, ἔκρινε πὼς τὰ μὲν δεύτερα συνδέονται μὲ τὶς ἀθεμελίωτες γνώμες (*δόξας*), τὰ δὲ πρῶτα, μὲ τὶς ἐπὶ τοῦ λόγου θεμελιούμενες βεβαιότητες. Σ' ἓνα τρίτο ἐπίπεδο, συνέλαβε τὸ ὄν ὡς μοναδικόν, ἦτοι ὡς ἓν, περικεχαρακωμένο στὸν ἑαυτὸν του, οἰονεὶ σφαιρικό, καθ' ὅτι πεπερασμένο, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἡρακλείτειαν κοσμολογίαν, ἢ ὁποία ἔθετεν ὡς πρότυπά της τὶς ἔννοιες τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταβολῆς. Τὴν ἀντίθεση αὐτήν, ποὺ ἐκφράζει τὶς δύο ἀσυμβίβαστες ἀντιλήψεις, προσεπάθησαν νὰ προσεγγίσουν, καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ὅλοι οἱ μετὰ τὸν Παρμενίδην φιλοσοφήσαντες, τοῦ Πλάτωνος μὴ ἐξαιρουμένου, ὁ ὁποῖος, μάλιστα, ἐπέβαλε μίαν πρωτότυπη τοῦ προβλήματος λύση ποὺ ἀπετέλεσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διανοήσεως, ὡς συνιστῶσαν ἀφετηρίαν νέων φιλοσοφικῶν ἐξελίξεων¹. Ἐχω ἐπανειλημμένως ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα αὐτό. Θὰ προσπαθίσω ἐφεξῆς νὰ συνοψίσω τὴν προβληματικὴν του, πρὶν χωρῆσω στὴν ἀναζήτηση μιᾶς ἐρμηνείας του.

Ἐθεωρήθη ἀπὸ πολλοὺς πὼς ὁ πλατωνικὸς διάλογος *Παρμενίδης*, ὅπου ὁ Ἐλεάτης φέρεται συνομιλῶν πρὸς τὸν νεαρὸν Σωκράτη, ἀπηχεῖ μίαν κρίση φιλοσοφικῆς συνειδήσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων διῆλθεν ὕστερα ἀπὸ τὴν κριτικὴν τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας του ἐκ μέρους ἐνὸς «ἀτάκτου», πλὴν μεγαλοφυοῦς, μαθητῆ του, δηλαδὴ τοῦ Ἀριστοτέλους². Διερωτᾶται πάντως κάποιος μήπως ἢ θεώρησις αὐτῆ, γο-

1. Πβ. Σοφιστ. 256 d.

2. Πβ. ἰ.χ., P.-M. SCHUHL, *L'oeuvre de Platon*, Paris, Hachette, 1954, σσ. 117 κ. ἐξ.

ητευτική βέβαια, ἐπικαλύπτει μίαν συνειδητήν ἐνέργειαν τοῦ Πλάτωνος ὁ ὁποῖος ἐνδέχεται νὰ ἐπεδόθη σὲ προσπάθειαν ἀναδειξεως τῆς ἀρχαίας διαλεκτικῆς μέσα ἀπὸ ἓνα κείμενο ποῦ ὁ Hegel χαρακτηρίζει ὡς τὸ θαυμασιώτερο δημιούργημά της³, καὶ ποῦ, μεταξύ ἄλλων, ὁ Schleiermacher⁴ ἠθέλησε νὰ ταυτίσῃ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὑπεσχημένον διάλογο *Φιλόσοφον*, ὁ ὁποῖος ὅμως οὐδέποτε ἐγράφη, ἐνῶ περιέχεται σὲ ὁλόκληρο τὸ πλατωνικὸν ἔργον, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου τοῦ Πλάτωνος ποῦ διαβεβαιώνει πῶς ὁ γνήσιος φιλόσοφος ἀνευρίσκεται ὅπου ὑπάρχει διαλεκτικὴ⁵. Τὴν διαβεβαίωση αὐτὴν ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης ὑποστηρίζοντας ὅτι, ἀκόμη καὶ ὅταν κάποιος προσπαθῆσῃ ν' ἀναιρέσῃ τὴν φιλοσοφία, θὰ φιλοσοφήσῃ, ἀφοῦ θὰ ἐπιστρατεύσῃ λογικὰ επιχειρήματα⁶. Ὁ διάλογος *Παρμενίδης* ἀπεικονίζει μίαν ὅλως ἐξαντλητικὴν ἀναζήτησιν τῶν χαρακτηριστῶν τοῦ *ὄντος*, ὡς *ἐνός*. Ἡ ὑπέρβασις αὕτη πρέπει, νομίζω, νὰ συνδεθῇ πρὸς τὴν θέσιν τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*, ὅπου τὸ *ἀγαθὸν* νοεῖται ὡς *ἐπέκεινα τῆς οὐσίας*⁷.

Γνωσιολογικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀνάλυση καὶ προέκταση τῶν ἀπόψεων ποῦ ἐκτίθενται στὸν διάλογο *Παρμενίδης* ἀποτελεῖ ὁ διάλογος *Θεαίτητος*⁸, ἐνῶ ὁ διάλογος *Σοφιστής* παρέχει εὐκρινῶς τὴν

3. Πβ. G. W. F. HEGEL, *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie, Sämtliche Werke* (H. Glockner), (1927-1930) τ. 18, σ. 240. Εἶναι προφανές ὅτι οἱ παντοῖοι ἐγελιανισμοὶ ποῦ προέκυψαν ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Hegel ὑπενθυμίζουν μίαν παραλληλία τῆς ἀδυναμίας παρακάμψεως τῶν διαφορῶν τους πρὸς τὸν προβληματισμὸν τῶν μέγχι καὶ τοῦ Πλάτωνος διανοητῶν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν δυσχερειῶν ποῦ προέκυπταν ἀπὸ τὸν στοχασμὸν τοῦ Παρμενίδου. Ἐξ ἄλλου, ὁ HEGEL διαφορίζεται ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ «γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ». Ὁ χαρακτηρισμὸς του ὡς «ἰδεαλιστοῦ» ὀφείλεται σὲ παρανόησιν τῆς ἐκ μέρους του προβολῆς τῆς Ἰδέας, ἡ ὁποία ὅμως νοεῖται ὡς πραγματικότης, καὶ μάλιστα ὄχι δυνητικὴ, ἀλλὰ δυναμικὴ. Ἀκόμη πῶς κατάφωρος εἶναι ὁ ἀναχρονιστικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ Πλάτωνος ὡς ἰδεαλιστοῦ, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ἔγραψε περὶ ἰδεῶν, τῆς ὁποῖας ὅμως ἀπέδιδε πραγματικότητα ἄλλωστε, ὁ ὅρος «ἰδεαλισμός» ἀνάγεται τὸ ἀργότερον στὸν 19 αἰῶνα. Πβ. Ε. Μουτσοπούλου, *Εἶναι ὁ Πλάτων ἰδεαλιστὴς ἢ ρεαλιστὴς*, Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 76, 2001/1, σσ. 72-86.

4. Πβ. F.D.E. Schleiermacher, *Einführung in die Dialectik* (op. posth.)1839.

5. Πβ. *Σοφιστ.* 253e - 254a.

6. Πβ. *Προτρεπτ.*, ἀπ. 2 (W.D.Ross.1950²).

7. Πβ. *Πολιτείας* στ' 509 b, πβ. κατωτ., σμμ.9. 15 καὶ 25.

8. Εἶναι ἓνα ἀρχαῖο προεῖκασμα τῆς καντιανῆς *Κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λόγου*.

ἐπίλυση τῆς παρμενίδειας ἀντιθέσεως, μέχρι τότε ἀνεπίλυτης θεωρούμενης, διακρίνοντας ὄντολογικὲς καὶ ἀξιολογικὲς διαβαθμίσεις μεταξὺ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, οἱ δὲ διάλογοι *Τίμαιος* καὶ *Φίληβος*, ἀντιστοιχῶς, ἀναδεικνύουν δυνάμει τὴν μεῖξιν ὄντος καὶ μὴ ὄντος. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ ὕστερος Πλάτων, τῶν «μεταφυσικῶν» λεγομένων διαιολόγων του, δημιουργεῖ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ ἔν, ὡς ταυτιζόμενον πρὸς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄν, δὲν ἀντιτίθεται πρὸς αὐτό, ἀλλὰ πρὸς τὴν οὐσίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπερβαίνει, ὅπως ἀκριβῶς τὴν υπερβαίνει καὶ τὸ ἀγαθὸν στὴν *Πολιτεία*⁹. Ὅπως ἔχω ἐπανειλημμένως δεῖξει, ἂν ἡ ὀριζόντιος σειρὰ τῶν ὄντολογικῶν διαβαθμίσεων τοῦ *Σοφιστοῦ* περιστραφῇ, μὲ ἄξονα τὸ ἔν, κατὰ 90 μοῖρες, θὰ προκύψει μία κατακόρυφη κλίμαξ, τῆς ὁποίας οἱ βαθμίδες θὰ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὶς πλατωνικὲς ὑποστάσεις: Ἐν, Νοῦν, κοσμικὴν Ψυχὴν, ἀτομικὴν Ψυχὴν, Ὑλιν. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πλάτωνος, ποῦ γεφυρώνει τὸ χάσμα μεταξὺ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, μὲ συνέπειαν τὴν δημιουργία τοῦ πλωτικοῦ συστήματος, ὁ νεοπλατωνικὸς Πρόκλος παρενεῖρει μεταξὺ Ἐνὸς καὶ Νοῦ τὶς Ἐνάδες ποῦ διαμεσολαβοῦν ἔτσι, ὥστε οἱ ὑπόλοιπες ὑποστάσεις νὰ ἀποκτοῦν τὴν δυνατὴτητα νὰ μετέχουν τοῦ ὡς ἀμεθέκτου θεωρουμένου Ἐνός. Ἡ διαμεσολάβηση καὶ πλήθους ἄλλων ἐνδιαμέσων ὄντοτήτων ἐπιτρέπει στὸ σύστημα τοῦ Πρόκλου νὰ ἐπιδέχεται τῆς ἐπεμβάσεως ἐνὸς οἰονεῖ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ ἐπιτρέποντος τὴν ἐπίλυσιν ὄντολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων ἐκτιμωμένων προηγουμένως ὡς ἀνεπιλύτων. Ἄλλη ἐπίπτωσης αὐτῆς τῆς ἐπιβολῆς μιᾶς συνεχείας μέσα στὴν ἀσυνέχειαν ὑπῆρξεν ἡ υἰοθέτησή της ἀπὸ τὸν ψευδο-Διονύσιον τὸν Ἄρεοπαγίτην. Ἡ μετάφραση τῆς διονυσιακῆς *Οὐράνιας Ἱεραρχίας* εἰς τὰ λατινικὰ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Σκῶτον Ἐριγένην ἐξέθρεψε τὸν εὐρωπαϊκὸν χριστιανικὸν μυστικισμόν, ἐνὸς τὸ νεοπλατωνικὸν σύστημα, κατὰ τὸ σύνολόν του, ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν παντοίων μεσαιωνικῶν μυστικιστικῶν θεωρήσεων, τόσον ἰσλαμικῶν ὅσον καὶ ἑβραϊκῶν. Καὶ στὴν ὑποτιθεμένην ὁμως κριτικὴν τοῦ Πρόκλου πρὸς τὸν Πορφύριον, ἄμεσον μαθητὴν τοῦ Πλωτίνου, τονίζεται ὅτι ἐκεῖνος ὄχι μόνον ἀποδέχεται τὴν πλατωνικὴν διάκρισιν μεταξὺ δύο Ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπεκτείνει σὲ διάκρισιν μεταξὺ δύο βαθμίδων τοῦ Νοῦ¹⁰, ὥστε

9. Πβ. ἄνωτ. καὶ σημ. 7.

10. Πβ. ΠΛΑΤ. *Τίμ.* 35a· ΠΡΟΚΛΟΥ, *Σχόλ. εἰς τὸν Πλάτωνος Τίμαιον*, ἔκδ. ὑπὸ Ε. Diehl, τόμ. 2, Leipzig, Teubner, 1904, σ.154, 4-9 (D.)· ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ, *Μαρτ. καὶ*

ἡ ἄνωτέρα Ψυχή νὰ παρεμβάλλεται μεταξύ Νοῦ ἄνωτέρου καὶ κατωτέρου, ἡ δὲ κατωτέρα Ψυχή νὰ παρεμβάλλεται μεταξύ κατωτέρου Νοῦ καὶ Ὑλης.

Καὶ ἡ τελευταία ὁμοῦς αὐτὴ ἀποτελεῖ *οἰοῖται μὴ ὄν*, ὥστε νὰ ὑφίσταται τὸ ἐνδεχόμενον καὶ ἡ “Ὑλὴ νὰ ἐπιδέχεται διακρίσεως εἰς ἄνωτέραν καὶ κατωτέραν, τῆς δευτέρας ἀντιστοιχοῦσης πρὸς τὸ ὄντως μὴ ὄν¹¹. Συγκεκριμένως, ὁ Πρόκλος διακρίνει σῶμα *κεκοσμημένον καὶ σῶμα ἀκόσμητον*.

Προφανῶς, ἡ διάκρισις αὐτὴ ἀφορᾷ στὴν ἐνόργανον καὶ στὴν ἀνόργανον Ὑλὴν, ἐπιβάλλεται ὁμοῦς νὰ ληφθῇ ὑπ’ ὄψιν καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὰ κανονικὰ πολύεδρα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς δομικῆς τάξεως στοιχεῖα¹². Ἄς προστεθῇ ὅτι, μὲ τὴν δυναμικὴ τῆς πλωτίνειας διαλεκτικῆς μεταξὺ *προόδου καὶ ἐπιστροφῆς*, τελειοῦται ἤδη ἡ ἀναφορὰ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν *κατ’ ἐξοχὴν Ὑν*. Παρομοίαν δυναμικὴν, φαινομενικῶς μονοδρομικὴν, προοικιάζει ἡ *κατ’ Ἀριστοτέλην διαλεκτικὴ μεταξὺ πρώτου, ὡς ἐρωμένου, κινουμένου ἀκινήτου καὶ κινουμένου ἐρώντος*. Ἀλλά, καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἡ πορεία εἶναι ἀμφίδρομος, ἀφοῦ δὲν νοεῖται τὸ κινοῦν νὰ μὴν ἀσκήσῃ γοητεῖαν ἐπὶ τοῦ κινουμένου¹³. Τέλος, μέσω σειρᾶς διανοητικῶν συνδέσεων, τὸ προτυπικὸν προοικίσμα τῆς σχέσεως αὐτῆς ἀπαντᾷ ἤδη στὴν ἐναλλακτικὴν διαδοχὴν *φιλόδητος καὶ νεῖκος* εἰς τὸ πλαίσιον τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐμπεδοκλέους¹⁴. Ἀπὸ τὴς ἐννέα ὑποθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ *Παρμενίδου*, ὅλες συνδέουν τὸ ἐν πρὸς τὸ ὄν, θεωρώντας τα ἄλλοτε ὡς *ταυτὰ* καὶ ἄλλοτε ὡς *ἕτερα*, λ.χ. στὴν δευτέραν ὑπόθεσιν, ἐνῶ στὴν *Πολιτείαν*¹⁵ τὸ ἐν, ὡς *ἀγαθόν*, εἶναι ὑπερβατικὸν μονάχα ὡς πρὸς τὴν *οὐσίαν*. Περὶ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τὴς θεωρήσεως τῆς *Πολιτείας* εἰς αὐτὰς τοῦ *Παρμενίδου* καὶ περὶ τοῦ αἰτίου τῆς δὲν ἔχω

Ἀποσπ. ἔκδ. ὑπὸ Smith, Stuttgart-Leipzig, Teubner, 1993, ἀπ.433, σ. 501(Σ).

11. Πβ. ΠΡΟΚΛΟΥ, *Σχόλ. εἰς τὸν Πλάτωνος Παρμενίδην*, ἔκδ. V. Cousin, Hildesheim, Olms, 1961², στ. 1053, 36 – 1054, 37(C.)· ΠΟΡΦ., ἀπ. 170, σ.196, 6 – 20(Σ).

12. Πβ. *Τίμ.* 27 c-e 55 c-d 57c P.- M. SCHUHL, *Études sur la fabulation platonicienne*, Paris, P.U.F., 1947, κεφ. Minéralogie.

13. Πβ. *Μετὰ τὰ φυσικά* Δ7, 1072a 23 – 1073a 16.

14. Πβ., λ.χ., ΕΜΠΕΔ. ἀπ. 17,7 καὶ 19 (D.-K.¹⁶, I, 316). Πβ. E. MOUTSOPOULOS, “Le modèle empédocéen de pureté élémentaire et ses fonctions”, *Giornale de Metafisica*, 21,1999, σσ.125-130.

15. Πβ. ἄνωτ., σημ. 7 καὶ 9.

ἐπισημάνει κάποιαν συγκεκριμένην καὶ πειστικὴν νύξιν. Ἡ μετάβασις αὐτὴ παραμένει ἀπότομη καὶ ἀπρόβλεπτη. Εἶναι ὅμως καιρία, ἀφοῦ σημαδεύει τοὺς μετέπειτα διαλόγους. Εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλεται στὴν κριτικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, παραλλήλως ὅμως καὶ στὴν ἐπαναγνώση τοῦ *Ποιήματος* τοῦ ἐλεάτη φιλοσόφου. Τὸ βέβαιον εἶναι πὼς ἡ ἀνὰ ζεύγη ὑποθέσεων ἐναλλασσόμενη ταύτιση καὶ ἑτεροίωση τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ὄν κατοπτρίζει τὸν ἔντονον προβληματισμὸν τοῦ Πλάτωνος.

Αὐτὸς ὁ προβληματισμὸς ὠδήγησεν, ἄλλωστε, καὶ τὸν Hegel στὴν διατύπωση τῆς τρίσημης διαλεκτικῆς του. Ὁ Πέτρος Βραΐλας-Ἀρμένης ἀντιμετώπισεν, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς, τὸ θέμα, ἐπὶ πεδίου ὅμως σαφῶς ἐπιστημολογικοῦ¹⁶.

Τὸ ἐρώτημα ποῦ ἀπαιτεῖ ἐπιμόνως ἀπάντησιν ἐκφράζεται ὡς ἀναζήτηση (α) τοῦ ἀμέσου αἰτίου τῆς συγγραφῆς τοῦ *Παρμενίδου* καὶ (β) τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ Ἐλεάτης ἀντιλαμβάνεται ἐκάστοτε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνός. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτο σκέλος τοῦ ἐρωτήματος, ἡ ἀπάντησις ἐμπεριέχεται ἤδη στὸ πρῶτο μέρος τοῦ διαλόγου¹⁷. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερο σκέλος, θὰ προστρέξω στὸ κείμενο τοῦ *Ποιήματος* καὶ σὲ ἄλλα κείμενα συναφῆ. Ἦδη ὁ Ξενοφάνης ἀνήγε τὰ πάντα στὸ ἐν¹⁸. Ὁ ἴδιος ὁ Παρμενίδης προβαίνει σὲ σειρά χαρακτηρισμῶν τοῦ ἐνός, τόσο μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *κατ' ἐξοχὴν καὶ ἀπολύτως ὄντος*, ὅσο καὶ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *κατηγορικῶς διατελοῦντος*¹⁹, ἀλλὰ καὶ τοῦ διαρκοῦντος: *ὄν ἔμμεναι*²⁰, ὅπως τὸ ἐν²¹, τὸ μόνον ὑπάρχον: *ἐν μόνον ἔστιν*²². Ἐδῶ ἡ διαλεκτικὴ κορυφώνεται μὲ τὴν ἐπίκληση τῆς παρ-

16. Πβ. Π. ΒΡΑΪΛΑ – ΑΡΜΕΝΗ, τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν ἢ ἡ ἐνότης τῆς ἐπιστήμης, *Φιλοσοφικὰ ἔργα*, τ. 4^α, Ἐκδ. ὑπὸ Ε. Μουτσοπούλου καὶ Α. Γλυκοφρύδη – Λεοντσίνη, *Corpus Philosophorum Graecorum Recentiorum (CPGR)*, ὑπὸ τὴν διεύθ. Ε. Μουτσοπούλου, Ἀθῆναι, 1973, σσ. 103-132.

17. Ἄρκει ν' ἀνατρέξῃ κάποιος εἰς τὴν, ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, γραπτῶς ἀναφερομένην παρουσίαν ἐνός (ἄλλου, φανταστικοῦ) Ἀριστοτέλους.

18. Πβ. ΞΕΝΟΦ. ἀπ. Α4, 29· 31· 33· 34· 35· 36 (D.-K.¹⁶, I, 114, 19· 124, 12).

19. Πβ. ΠΑΡΜ. ἀπ. Β138, 6 (I.235,7).

20. Πβ. ΠΑΡΜ. ἀπ. Β6, 1 (I, 232, 22). Πβ. ἐπὶ τοῦ θέματος τὶς ἀπόψεις τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ σύγχρονου φιλοσοφικοῦ κλάδου τῆς ἐνολογίας Egil A. WYLLER, *Gestern und Morgen, Heute – Henologische Essays zur Europäischen Geistesgeschichte*, Würzburg, Königshausen & Neumann, 2005.

21. Πβ. ΜΕΛ. ἀπ. Β8 (I, 275, 9).

22. Πβ. ΜΕΛ. ἀπ. Β8 (I, 273, 9).

μενίδειας απόψεως περὶ τοῦ ἐνὸς ὡς κατηγορικῶς διατελοῦντος²³. Ἀπήχησιν τῶν ἀνωτέρω συνιστᾶ τὸ τοῦ Πυθαγόρου: τὸ ἐν οὐσίᾳ²⁴, ἂν βέβαια ὀρθῶς παραδίδεται, ἀφοῦ εἶναι τὸ μόνο κείμενον ὅπου ἐν καὶ οὐσία ταυτίζονται²⁵, καὶ δὲν ἀνήκει στὸν ἴδιον τὸν Παρμενίδην. Ἐξ ὧσων προηγούμενα προκύπτει πῶς ὁ φιλόσοφος Παρμενίδης δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ ἐν κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον. Ἄλλοτε μὲν τοῦ ἀναγνωρίζει ὑπαρξιν, μὲ ὅλες τὶς χαρακτηριστικὲς ιδιότητες ποῦ ἐκεῖνη συνεπάγεται καὶ ποῦ διαφέρουν τῶν ιδιοτήτων τοῦ ὄντος, ἄλλοτε δὲ τὸ συγγέει μερικῶς πρὸς τὸ ὄν. Ἡ σύγχυσις αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ στὸν ὁμώνυμον πλατωνικὸν διάλογον. Οἱ διαδοχικὲς ὑποθέσεις τοῦ διαλόγου δὲν εἶναι εἰμὴ παραλλαγὴς τῶν τριῶν πρώτων. Περὶ τῆς πρώτης, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, δὲν νοεῖται ἀμφισβήτησις, ἀφοῦ πρόκειται περὶ καταφανοῦς ταυτολογίας. Στὴν δεύτερη, διαπιστώνεται ἑτερότης μεταξὺ ἐνός καὶ ὄντος. Ἡ τρίτη συνιστᾶ τὴν σύνθεση μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δεύτερης καὶ γενικῶς τῶν ὀκτὼ ὑποθέσεων λαμβανόμενων ἀνὰ ζεύγη²⁶. Ἡ τέταρτη ἀφορᾷ στὶς συνέπειες τῆς ἀρνήσεως ὑπάρξεως τοῦ ἐνός, ὡς πρὸς τὰ ἄλλα. Ἡ πέμπτη, στὶς ἀρνητικὲς συνέπειες γιὰ τὰ ἄλλα στὴν περίπτωσιν ὅπου τὸ ἐν ὑπάρχει, καὶ ἡ ἕκτη, στὴν περίπτωσιν ὅπου τὸ ἐν δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἕβδομη ἀποτελεῖ τὴν ἀρνηση τῆς πρώτης, ἀλλὰ καὶ τῆς δεύτερης, ἀφοῦ ἀφορᾷ σὲ χαρακτηριστικὲς ιδιότητες ἀρνητικὲς τοῦ ἐνός, ἀθετῶντας ἀκόμη καὶ τὴν ὑπαρξὴ του. Ἡ ὄγδοη ὑπόθεσις ἀναφέρεται στὶς ιδιότητες τῶν ἄλλων, ἂν τὸ ἐν ἀθετηθῇ, ἐνῶ, τέλος, ἡ ἑνατη, στὶς ἀρνητικὲς ιδιότητες τῶν ἄλλων, δεδομένης τῆς ἀθετήσεως τοῦ ἐνός. Ἡ ὀργανωμένη αὐτὴ «πραγματώδης παιδιὰ»²⁷, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Πλάτων, ἢ «πνευματώδης παιδιὰ», ὅπως τὴν ἔχουν πολλοὶ χαρακτηρίσει²⁸, θὰ ἦταν ἄραγε δυνατόν νὰ παραταθῇ ἐπ' ἀόριστον; Ὡς παράδειγμα, θὰ κατεγράφοντο οἱ ἐπιπτώσεις ἐπὶ καθενὸς τῶν ὑπαρχόντων ἄλλων, ἀθετουμένου τοῦ

23. Πβ. ΜΕΛ., ἀπ. Α5 (I, 260, 11 καὶ 19).

24. Πβ. ΠΥΘ., ἀπ. Β 13 (I, 454, 18).

25. Πβ. ἀνωτ., καὶ σημ. 7, 9 καὶ 15.

26. Τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα τῆς ἐγελιανῆς διαλεκτικῆς. Πβ. G.W.E. HEGEL, *Phänomenologie des Geistes, Sämtliche Werke* (H. Glochner).

27. Πβ. *Παρμεν.* 137b.

28. Πβ. A.E. TAYLOR, *Plato, the Man and his Work* (1936), νέα ἔκδ. With a Foreword by E. MOUTSOPOULOS, Norwalk, Conn., The Easton Press, 1991, σσ. 349 κ. ἐξ., ἰδίως σ. 351.

ένος κ.ο.κ. Αντιθέτως, υποστηρίζεται και τὸ ὅτι οἱ ἔννεα ὑποθέσεις τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ διαλόγου ἔξαντλοῦν τὸ θέμα καὶ ὅτι στὸν περιορισμένον ἀριθμὸ τους διαλάμπει ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Πλάτωνος. Τὸ ἐρώτημα ἐπιμόνως θεωρεῖται ἄτοπον, ἴσως ἐπειδὴ, ἂν δὲν ὑπάρχει τὸ ἐν, δὲν ὑπάρχουν οὔτε τὰ ἄλλα, ἀφοῦ αὐτὰ πρέπει νὰ ὀφείλουν τὴν ὑπαρξὴ των στὸ ἐν. Τὸ ἐν καὶ τὰ πολλὰ παραμένουν δύο ἀρχὲς ποὺ καθορίζουν τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ ποὺ ὑπόκεινται σὲ ἀμοιβαίαν ἀναγωγὴν²⁹. Ὁ πλατωνικὸς *Τίμαιος* ποὺ ἀναφέρεται στὸ *Ἔτερον* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς *Ταυτόν*, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκείνο μείγνυται, ὑποτιμᾷ τὸ δεύτερον, ἂν ὑποτεθῆ πῶς τοῦτο ὑποκαθιστᾷ τὸ ἐν, ἀφοῦ ἐκλαμβάνεται ὡς ἀπλὴ κοσμικὴ ἀρχὴ³⁰, ἐνῶ ὁ δημιουργὸς τῆς κοσμικῆς ψυχῆς εἶναι καὶ ἐκεῖνος θεότης, δευτερεύουσα ὅμως, προσβλέπουσα συνεχῶς πρὸς τὸ Ἄγαθὸν προκειμένου νὰ τὸ μιμηθῆ κατὰ τὸ δυνατόν, ὥστε τὸ δημιούργημά του ν' ἀποβῆ τὸ κάλλιστον καὶ βέλτιστον. Τὸ Ἄγαθὸν ἐπανεισάγεται ἐδῶ ὡς τὸ ὑπέρτατον καὶ ὑπερβατικώτατον ὑπάρχον. Κατὰ πολλοὺς, ἀντιθέτως, ὁ δημιουργὸς εἶναι τὸ ὑπέρτατον ἐν, ἕνας *Νοῦς*, ἀφ' ἑαυτοῦ δημιουργῶν εἶναι ὁ ἴδιος κοσμικὴ ψυχὴ³¹, αὐτὴν ἑαυτὴν κινῶσα³², πρᾶγμα ποὺ τὸν διαφοροῖζει ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τοῦ *Τιμαίου*, ὁ ὁποῖος ἀπλῶς ἐπιβάλλει τὴν τάξιν ἐπὶ τὴν ἄτακτὴ κίνησιν³³.

Ὁρθῶς ὁ John Dillon, σὲ πρόσφατὴ ἀνακοίνωσή του³⁴, δέχεται ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἑνός, ὡς Ἐνός, ἀπέκτησε σημασίαν καθολικότητος εἰς χρόνους μεταγενεστέρους: ἀπὸ τοῦ Ξενοκράτους δηλαδὴ καὶ τοῦ Πολέμωνος, ὥστε μὲ σημασίαν ὁμοίαν νὰ υἰοθετηθῆ ἀπὸ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς. Ὁ διαρκὴς μετασχηματισμὸς τῆς σημασίας αὐτῆς κατοπτρίζει τὴν ἀέναντη ζωτικότητα τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ποὺ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἱστορία τῶν φιλοσόφων ἢ τῶν συστημάτων τους, ἀλλὰ, κυρίως, ἱστορία τῶν φιλοσοφικῶν νοημάτων ποὺ συμπεριφέρονται ὡς στοιχεῖα *φυγικὰ* (ἀπὸ ἀπόψεως μουσικῆς), πηγάζοντα

29. Πβ. *ἀνωτ.* καὶ σημ.18.

30. Πβ. *Φίληβ.*, 26a – 27e: *πέρας, ἄπειρον, μείξις* 17c: ὀξύ, βαρὺ, ὁμότονον. Τὰ πρῶτα εἰκάζεται ὅτι σχετίζονται πρὸς τὸ ἐν καὶ τὴν δυάδα τῶν «ἄγραφων δογμάτων».

31. Πβ. ἤδη *Φαῖδρον* 245 c κ. ἐξ. Πβ. *Νόμ. Γ'* 895e–907d.

32. *Αὐτ.*, 895e – 896e.

33. Πβ. *Τίμ.* 30a.

34. Πβ. J.DILLON, «Ἡ προέλευση τοῦ πλατωνικοῦ δογματισμοῦ», *Πρακτικὰ τῆς Ακαδημίας Ἀθηνῶν*, 15.6. 2010.

δίκην ρυάκων διαπλεκομένων πρὸς ἀλλήλους, προσωρινῶς ἀφανιζόμενους, γιὰ νὰ κυλήσουν ὑπογείως, καὶ ἀναβλύζοντας ὡς κεφαλόβρυσα, ὥστε, μὲ ἐπανελημμένες ἀνάλογες διαδικασίες, νὰ συνεχίσουν τὴν διαδρομὴ τους μέχρι τῆς συμβολῆς των πρὸς μείζονα ρεύματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐμπλουτίζουν διὰ τῆς συνεισφορᾶς των³⁵.

---

35. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐπιστήμης ἱστορικῆς καὶ μεταϊστορικῆς», *Παρνασσός*, 8, 1966, σσ. 367-387, ἰδίως σσ. 386-387. Θερμῆς εὐχαριστίες ἐκφράζω πρὸς τὸν συνάδελφον καθηγητὴν κ. Γ. Κουμάκην ποὺ ἀνέγνωσεν ἐποικοδομητικῶς τὸ ἑλληνικὸν χειρόγραφόν μου.